

Kadimle Cedit Arasında Abdukadir Binni Abdulvaris Kaşgari

Maysigül HÜSİYİN

Merkezi Milliyetler Üniversitesi Uygur Dili ve Edebiyatı Bölümü, Pekin, Çin

*Sorumlu Yazar

maysemsadiq@gmail.com

ÖZET

Abdukadir Binni Abdulvaris Kaşgari (1862-1924) Uygur Modern medeniyet hareketinin öncülerinden biridir. Tatar Türklerinden başlanan ceditizmin etkisinde modern Uygur Dil- Edebiyatı form ve anlam bakımından yenileşmeğe başladı. Eğitimciler, yazarlar ceditçiler olarak halkı uyandırmak amacıyla icadiyetle meşgul oldu. Abdükadir Binni Abdulvaris Kaşgari *Nesiheti Amma*, *Ekaidi Zerüriye*, *Mutalie-yi Hidayet*, *Miftahul Edeb*, *İbadet-i İslamiye*, *Tecvid Türki* gibi eserlerinde eğitim, dil, edebiyat, ceditizm hakkındaki görüşlerini şerhleyerek halkı aynı zaman cehaletinden kurtarmağa davet etti. Bu yazıda Abdükadir Binni Abdulvaris Kaşgari'nin hayatı, icadiyetleri, sosyal hareketleri beyan edilecektir ve onun Uygur modern edebiyatı ve Ceditçilikteki yeri açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Abdükadir Binni Abdulvaris Kaşgari, Ceditizm, eğitim, dil, edebiyat

Abdukadir Binni Abdulvaris Kaşgari between Ceditism and Tradition

ABSTRACT

Abdukadir Binni Abdulvaris Kaşgari (1862-1924) is one of modern Uyghur cultural movement leaders. Uyghur Language and Literature changed from form and meanings with affection of Tatar Türk's Ceditism. Teachers team, writers, Ceditçis begun to wakening people from Cehalet to learn new knowledge as *Nesiheti Amma*, *Ekaidi Zerüriye*, *Mutalie-yi Hidayet*, *Miftahul Edeb*, *İbadet-i İslamiye*, *Tecvid Türki*. In this paper author mainly explains life, works of Abdükadir Binni Abdulvaris Kaşgari's and his affection on modern Uyghur Literature and status on Cedit Movement.

Key words: Abdükadir Binni Abdulvaris Kaşgari, Ceditizm, Education, Languages, Literature.

GİRİŞ

18. ve 19. yüzyıllar İslam tarihinde eşi görülmemiş trajedidir. Çünkü bu yüzyıllarda İslam dünyasındaki iki büyük imparatorluk -Osmanlılar ile Türk-Moğol imparatorluğu- gittikçe güçsüzleşerek sonuçta biri yıkılıp, öbürü de adım adım yok olmuştur. Orta Asya ülkelerindeki, Afganistan ve İran tepeliklerindeki küçük İslam hanedanların da aynı durumda olmuştur. Bu asırlarda yine İslam iç kısımlarında uzundan beri görülen çeşitli mezheplerin bidat bakışları ve yanlış teşebbüsleri bütün müslümanların itikadını bozmuştur. Özellikle sofizimciler İslam hükümdarlarının saltanatına sarılıp onların real dünya hakkındaki bakışlarını çürütmüştür, terki dünyayı en ala ahlak diye ahlî dünya sahnesinden bahit arama onların amacı olmuştur. Onların böyle önemsiz gayelerini hayalî duygularından kanaatlanmışlardır ve kendi cesaretlerinden koymuşlardır. Sofiler devrinde İslamiyet dünyası tamamen onların boyakları dolmuş, kayırdaki şehir, köy olsada o yerde sofiler vardır. Böyle bir zor tarihi facia İslamiyet dünyasının tarihi şan şöhreti, İslam ellerinin milli özgür- hukuğu ve marifetçilik ruhunu aslına getirmek için fedakarlık gösteren aslan yürek milli önder ve ateş yürek

mutefekürlere muhtacdı. 19. yüzyılın sonlarında meydana gelen ıslahat ruhuna sahip İslamiyet mutefekürlüğünün temsilcileri İslam uyanış hareketi ve Rusyalı Tatar ceditçileri Türk İslamiyet dünyasını gafletten kurtarma ziline çaldı.

Hangi bir usulda olmasın, kulluk zincirini bozup, akidayı saflaştırıp, milli düşüncüyü uyandırış, marifat ruhunu dikleme, harlık, ittifaksızlık, hurapatlıklara hatime verme aynı zamanda yaşayan alimler için önemli bir konuydu.

Rusya müslümanları içindeki softalar tarafından, Gaspıralı İsmail Beyin Ortaya koyduğu ve ilkokullarda tatbik edilen «usul-i savtiye» (arap yazısı ile yazılan türkçede, her ses için bir harf kullanma metodu) taraftarlarına «cedidler» adı verildi. İç Rusya müslümanları arasında ise ceditçilik, siyasî olmayan bir ileri fikir hareketi sayıldı. Fakat Buhara ve Hive hanlıklarında çarlığın resmî bilginleri ceditçiliği siyasî bir cereyan gibi gösterdiler. Oysa ceditçiler ilkokul ve medreseleri ıslah etmek fikrinde idiler.

Meşhur Türk alimi İsmail Gaspralı'nın Kırım'da başlattığı usulü cedit okulları, daha sonraki dönemlerde, Türk dünyasındaki ruformculara isim babalığı yapmış ve onların kendilerini "Cedit" olarak tanımalarını sağlamıştır.

Demek ki 19.yüzyılın sonu ve 20.yüzyılın başlarında Orta Asya'da önemli etkiye sahip olan Ceditçilerden Abdureşit (Munevver Kari), Sediriddin Eyni, Mehmed Hoca Behbudi, Abdulla evlani, Zeki Velidi Toğan, Taşpolat Narbotabeg, Abdureof Fitret, Abdulhemid Sulaymançolpan gibi ceditçiler Ortaya çıkıp milli uyarma için önceden halkın tefekkürünü islah etmesi gerektiğini ve bilim seviyesini yükseltmesinin gerektiğini tanıyordu. Onlar kendi tarzındaki gazete, dergileri, yeni ders kitabı ve başka kitapları yayınlayıp yeni tarzdeki okulları açarak batının ilerlemiş teknolojiyi öğrenmeyi önerdi. Sadece böylece halkın kendi milli kimliğini tanıyacağını hissetti.

Uygurlarda Ceditçilik hareketi

19. yüz yılın sonu, 20.yüzyılın başlarında bütün Uygur diyarını karanlık- cahalet basmıştı. Siyasi çözümden müstebitlik, dini hurapatlık, bidat evc almıştı. Halk harlıka, millet zevallığa düşmüş ve milli hayat korkuncuda kalmıştı. bu durumda halkın siyasi bakımdan hürliğe, menevi bakımdan marifete ihtiyacı vardı. Bu durum fakat modern yeni eğitim usulıyla değişimege imkan olurdu. Bu ihtiyacın dürdüsünde Orta Asyada meydana gelen usulu cedit diye okullar Uygur Türkleri arasında baş götürdü ve milli sanayi vekilleri ve bilimsever iş adamları tarafından Kabul edildi, sanayi, maarif, eğitim jihatlerde cesaretle islahat yapıldı.

Usulü ceditin Uygur Türkleri arasındaki önemli teşebbüsçüleri, Atuş, İlda Hüseyin Musabay, Bahavudun Musabay, Abdukadir Damollam Kaşgari, Taşahanom, Turpan Astanede Meksud Muhiti, Kuçada Hamit Hajiylardı.

Ol zamanlarda Uygurlardaki ilk yeni okul 1885.yılında kardeş Musabayoflar tarafından bugünkü Atuşun İksak köyünde yapılan Hüseyin Mektebidir. Aynı dönemde yaşamış Bahavudun Musabay, Hüseyin Musabay, Abdukadir Damollam Kaşgari, Kutluk Hacı Şevkiler yeniliğin temsilcilerindendi. Sonra okullar sıra sıra açılmaya başlandı, ateş yürek marifetçiler Orta Asya ve başka ellerdin öğretmenleri taklif ederek, öğretim seviyesini yükseltti, devir ihtiyacını tatmin ettirdi.

Ne yazıkki yeniden başlattıran marifetçilik gelişme sürecisinde tarihi, ijtmai, siyasi sınırlama ve engellerden serbest olmadı. Siyasi cihette aynı dönemdeki hükümet halkı cehalette kaldırış siyasetini yönetmiş nedeniyle halkın uyanmasını, modern dünyaya gözleriyle bakmasını istemiyordu. Yang Zengşin döneminde her bölgelerde açılan okullar kapatılmış ve öğretmenler tutuklanmış veya sürgün edilmiş.

Bu durumun üstüne yerli dini ölemalar içerisinde bazı dini bidatçiler, cehalette kalan sofilar yeni eğitime ve dini islahata karşı gelelecek, çeşitli usullarla engel oldu. Onlar usulü cedit haramdır, onu kullanış dehriliktir diye, yeniliğe karşı olup, zalim hakimeyet için destek oldu.

Ondan başka yine, maddi ve menevi fayda amacıyla halkı azdırmak için çalışan yabancı güçlerde halkın sürekli cehalette kalmasını istiyordu ve onlar dini sofilarla birlikte her türlü usullarla yenilik taraftarları ve islahataçları kanlı bastırıldı ve milli maarifi zor derecede yıran etti.

Böyle bir durumda, Uygurlar arasında yapılan yeni eğitim hareketinde meşhur islam alimi, Uygur yeni eğitimin asasılarından biri olan halksever, bilimsever, şair, natik ustaz Abdukadir binni Abdulvaris Kaşgari cehalete karşı olarak, halkı uyandıram, dana yolbaşı olarak meydana geldi.

Abdukadir Damollamın hayatı ve faaliyetleri

Abdukadir Damollam İbni Abdulvaris Kaşgari halkımız arasından yetişip çıkan, 20.yüzyılın başlarında Kaşgar merkez olan milli uygarlık hareketinin bayrakdarı, Meşhur ceditçi, alim. O halkı zulümden, cehaletten kurtarmayı kendisine yüksek bir mecburiyet diye sayıyan bilgili, islahatçıydı.

Abdukadir Damollamın tam ismi Damollam Abdukadir İbni Abdulvaris, kişiler onu Kaşgari, Gazi ve Ezizi digen namlarda tanıyor.

Abdukadir Damollam 1864 yılı Kaşgarda doğmuş, çocukluğunu kendi köyünde geçirmiş, ilk okul eğitimi Satuk Buğrahan ve Ebü Nasir Samani adına yapılan kabre yanındaki Medreselerden Hezreti Sultaneye Medresesinde almış. 15yaştaken, Kaşgar'daki yüksek okul sayılan Hanlık medresesinde tehsil yapmış.

Sonra yıllarda Abdülkadir Damollamın Kaşgardaki ilim tahsili başarılı olmamış. Yani Kaşgar, Kuça, Hoten ve küzey Sincanda yaşayan Mançing hükümetinin zulümüne karşı olaylar dolayısıyla başarılı olmamış.

O ilim sevgisiyle Koken'de gitmiş ve orada iki sene kalmış, 1892 yıllarda Buharaya gidip, Abdüleziz Medersine girmiş. Bu sürede Kuran, Hadis, İlmî Tecvid, Ekaid gibi islam bilimlerini öğrenmiş, ondan başka edebiyat, tarih, coğrafya, ilmi Mantık, hesap derslerinde öğrenmiş, ana dilinden başka Arap, Fars ve Ordu dillierini öğrenmiş. Böyle Buharada sekiz sene kalarak, Sermekent, Ufa gibi şehirlerde öğretmenlik yapmış ve eğitim ihtiyacıyla Ekaidi Zerüriye, İbadeti İslamiye gibi eserleri hazırlamış, bu eserler aynı dönemde Ufada yayınlanmış.

Abdukadir Damollam 20.yüzyılın başlarında ana vatani Kaşgara dönmüş. Yeni eğitim gören Abdukadir Damollam avropa ellerinde ilim mafiretin gelişenliğini gorse de, ana vatanında olsa cehalet, karanlık hüküm süren nedeniyle, kendi yeni düşüncelerini henüz Ortaya bırakabilmemiş ve Kaşgarda bir süre öğretmenlik yapandan sonar, yabancı ellerdeki islahat durumlarını görmek amacıyla Mekke'ye gitmiş. Hac farzından sonar İstanbulda iki ay kalmış ve Misir'a gitmiş. Abdukadir Damollamın naklıya gore, Misirda Tatar öğrencilerin yardımıyla ünlü ceditçi Şeyh Reşid Riza, Elliva dergisinin bakani Mustafa Kamil, Tehriziye Medersesinin müdürü Sayid Muhammed Efendilerle yenilik düşünceleri hakkında söhbette olan. İslahat ruhuna zengin edip- alimlerin eserlerini okumuş. İki aydan sonar ava vatana geri dönmüş ve halka islahat, ceditçilik düşüncelerini dağıtmış. Onun bu rohu kısa sürede etkisini göstermiş. Ama, Kaşgar'daki bazı siyasi ve dini güçler onun bu hareketine engel olmuş. İki taraf Ortasındaki ziddiyet olsa geleneksel mederse eğitiminden bırakmama ve yeni cedit usulunu kullanış, eğitim mezmununu yenileşten ibaret konuda olmuştu.

Aynı devirde talip-öğrenciler arasında böyle konuşuk vardı: Zencani kitap gündüzümüzü geç kıldı, Altıydık, yedimizi dilsiz kıldı.

Yedi yıldır çalışarak okuyuruz,

Babi istincaya geldi şimdidi bizim dersimiz.

Bir süre Kaşgar'da eğitim yapan Abdukadir Damollam, kara güçlerin engellisiyle Kaşgardan gitmeye mecbur olan ve 1909 yılı tekrar Kokent, Buhara, Taşkent gibi şehirlerde kalmış ve burada yaşayan ceditçilik hareketinin başarılarını kendi gözüyle bakıyor ve ana vatanına dönmeği istiyor, 1911

yılı Almatı'dan geçip, İliye geliyor. 1912 yılında Kaşgar'da kendi baş olarak yeni bir okul açmış. Okullarda Usulu Cedidîni kullanmış ve ceditçilik eğitimi için kitap hazırlayan, ıslahatlar yapmış. Uygur geleneksel eğitime varislik yaparak, yeni kitapları yayınlamış, Uygur yeni- cedit eğitimin kapsını açmış, Arap ve Fars dilinden kurtulup, Uygur dilinde eğitim yapmayı teşebbüs etmişti.

Çocuklara yeni eğitim vermek için başka yurtlardan öğretmen taklif etmiş ve öğrencileri İstanbul, Kazan gibi şehirlere göndermiş ve kendinin gelişmiş görüşlerini Şura dergisinde yayınlamış ve Orta Asya ceditçilik hareketine etki göstermiş ve ceditçi olara tanılmış.

1918 yılı Abdukadir Damollam Orta Asya ve batı Asyada ziyarette olmuş. 1920 yılı Kaşgar'da yeni okul açmış, aynı devirin ünlü medrese- Abduveli Medresesinde öğretmen olmuş.

Ayrıca, Kaşgar'da batı misyonurlar, özellikle İsveç Misyonurları Kiristian diniyi dağıtmaktaydı, Kaşgar'da yetimler okulu açmaktaydı, ücretsiz hasteler yapmaktaydı. Abdukadir Damollam bir cihetten yeni eğitim yapsa da, öbür taraftan din düşmanlarıyla mücadele ediyordu.

Abdukadir Damollam yurdun büyükleri sayılan zengin insanlara böyle hitap ediyor:

Kaşgar sokaklarındaki yetim çocukları, yetimleri kendi koynuna almalı, onlara kardaşlık elini uzatış hakkındaki mecburiyetleri göstermiş ve onlara böyle demiş: Kendimiz yurdumuzun başı ve gözü olarak, halkı bahta başlamasak, tam gücümüzle para kazanmak için çalışsak, kendi çocuklarımız için kaygurmasak, biz gelecek evladlarımız nasıl cevap vereceğiz? Böyle olsa biz onların öncesinde günahkar olacağız ve Avropadan gelen misyonurlar hastane, okullar açıp biz sokaklara bırakan çocuklarımızı bizden kaçırmakta, misyonurlar bizim çocuklarımıza bir miskal harclamaya imkanı olursa, onlar yüzlerce tenge harclıyor, ama biz de yürek parelerimiz sokakta bırakmaktağız.

Burada söylemek gerekiyorki, O Nesiheti Amma diye kitabında böyle yazmış: seadet şerafeti iyi amellerle hasil olur, bu zaman dikkat ve telaş zamandır. Gaflet ve kaygısızlık zamani değildir belki gayrat gösterme zamandır. Zayıflık ve tembellik vakti değildir. Uyku ölümün başıdır. Böyle hep uyumak ölüm ve helakettir diye sözünü kendisine hitab etti.

Abdukadir Damollamın Kızlar ana olur, bilgili ve bilimsiz ananın milletin geleceğiye olan etkisi çok önemlidir. Bilimsiz ananın etkisinde bigisiz ananın terbesinde çocuklar kötü karakterlik olur. Küçüklükte alan gören ve alan kötülüğü bırakmak zordur. Eğer anası bilgili uygarlı olsa çocuğu iyi ahlak öğretir. Küçüklükte eğitim gören çocuk gelecekte kamalet hasil edebilir diye görüşlerinin etkisinde bütün hayatını milletin eğitim, medeniyet işleri için bağışladı.

Abdukadir Damollam okul açıştan başka yine ameli hareket kullanıp, İsveç Misyonurlarının din dağıtma faaliyetine karşı protest yapmış ve dergi, gazate yayımlama için izin almayı isyorken, hükümet onun bu işiye izin vermemişler.

Abdukadir Damollam kendi öğrencileriyle birlikte ilanlar yapıp, sokaklarda şuarlar söylep, misyonurların din dağıtma varaklarını yıkamışlar. Bunu duyan Kaşgardaki Sovyet, İsveç, Engilter konsulusun görevleri çok şaşırılmış ve engellik yapmışlar. Yarın günü Kaşgarın doteyi Abdukadir Damollam, Mamut Hacim, Yakup Hacim başlığındaki 30 kişini hepse almışlar.

Abdukadir Damollam'ın icadiyetleri

Çeşitli konularda bilgil alim, dilçi, ve ceditçiydi. O Orta Asyadaki Buhara, Kokent, Taşkent ve Misire çok dafa gitmiş bu sürede yenilikleriyle uğramış, Arap, Fars, Urdu ve Türk dillerini iyi öğrenmiş. O yine natik, Şairdi. Kendisi gören, bilenleri اساسında kendi yurdunun durumu, halkın yaşamını başka ülkelerdekilerin durmuyla karşılaştırıp makaleler yazmış ve Şura dergisinde yayınlamış.

Medreselerde kullanılan ders kitaplar:

Sarf ve Nehvi, Ekaid-i Zerüriye, Ekaid-i Cevheriye, talimul Sebiyan, Mutalieu Hidayet, Tecvid Türkî, Miftah-ul Adab, Teshih-ul Hesab, İlm-i Coğrafya, Fesayih-ul Eftal gibi ders kitapları fenni okullarda olsun, yada dini okullarda da olsun, kullanılmıştı.

Ayrıca, Bidayet-ul Sarf, Bidayet-un Nevhi, Şerhi Amali, Cevahir-ul Hikan gibi ilmi eserleri yazmış. Medreselerdeki geleneksel dini eğitimi ıslahat ederek, İlmi Tecvid, İbadet-İ İslmaie, İrşadül Muslim gibi önemli ders kitaplarında bırakmış

Yukarıda söyleyen bazı kitaplar Kazandaki Millet, Taşkentteki Ğulamiye Matabaalarında yayınlamış. Bazı eserleri aynı devrin önemli dergisi olan Şurada yayınlamış. başka eserlerinde onun ölümünden sonraki yıllarda Kaşgar Kaşgar Kazançı Yarbaşıda kurulan Muhemmadiye matbaasında ve Demeşik, Ciddelerde neşr edilmiş. Onun Cevahirul Hikan, İrşadül Muslim, Şerhi Amali gibi eserleri diyarımızdaki kütüphanelerde bulunduktan başka, Azher Üniversitesi kütüphanesinde bulunmaktadır.

Onun yine 600 mısralı Muhammesi bulunmaktadır. Onun cemiyet, itikad, ahlak, eğitim hakkındaki teşebbüslerini dili güzel, tenkidi ruhuna sahip bu eser 1910 yıllardaki edebiyat tarimizdaki önemli yer alandır.

Abdukadir Damollam'ın ölümü

Vatansever, mutefekkür, ıslahatçı, ceditçi sayılan ateş yürek Abdukadir 14 Ağustos, 1924 tarihinde Kaşgarda düşmanlar için kiralananan hainlar tarafından öldürüldü. Uygurlar için zor yok etme olan bu katillik tam Kaşgar halkıya kısa bir sürede dağıtılmış. 10 binlerce kişi onun cenaze namazını beraber kılmışlar ve Kaşgar Hezretteki Tahtaköprük diye yere defne edilmiş.

Abdukadir Damollamın faciali ölümünden hasretlenen ilim sahiplerinden Kutluk Şevki, Memteli Efendim, Şemsiddin Damollam gibi şairier azaplı duygularıyla mersiyeler yazmış. Onun öğrencileri böyle koşuğ söylemişler:

Tağu taşlar titrenip
Şiddetli yıldırım olanı
Tümen derya suları
Bugün geri akanmı?
Ay tutulmaz demişiz
Gün tutulmaz demişiz
Damollamma hainler
Kast yapamaz demişiz.
Damollamm şehit oldu,
Yatar cayı cennet oldu
Damollamm için Kaşgarlılar
Çok üzülp bihuş oldu.

Memteli effendi Şiirleri adlı kitapta böyle nakil edilmiş:

Merhum Damollam Abdukadiri nahak gittiler,
Günahi nedirki, fakat bize hakı öğrettiler.

onun vefatından sonra, onun şagirtlerinden biri olan

İnayethan Mehsum Hidustan, Misir, Kazan, Keşmir'deki matbaalarda Abdükadir Damollammın ölümüne taziye edip yazılan mersiye şiirleri toplansada bir kaç cildli eser olur diye yazmış.

Uygur modern ideolojisinin şekillenmesine esas olan, ceditçelil idiyasını Uygur cemiyetine dağıtıp, ilk ıslahat hareketini başlattıran ünlü liderin ölümü Uygurların milli hayatındaki zor bir faciaydı. Bu zor yok etme hakkında alim, mutepkkür Abdüşükür Muhammetimin kişni asırlarça düşündürecek ve nafret edecek faciadır diye yazmış.

Kısacası, çeşitli konularda yazılan eserleriyle, o bir taraftan kadimle mücadele etsede, öbür taraftan Uygur edebiyatı ve eğitimini yenileştirmek için çalışmıştı. Onun görüşleri Uygur ceditçilik hareketinde önerli rol aldı, kaç asırdan beri kullanılan Arap, Fars dilinin etkisinden kurtulmak için, ana dildeki gramar kitaplarını yazan ünlü bilim adamıdır.

KAYNAKLAR

Andican, A.Ahat (2003), Ceditizm'den Bağımsızlığa Haricte Türkistan Mücadelesi, İstanbul: Emre Yayınları.

Talip, Abdullah (1986), Uygur Maarip Tarihidin Oçeriklar, Urumçi: Sincan Halk Neşriyatı.

Muhammetimin, Abdüşükür (2009), Uygur Pelsepe Tarihi, Urumçi: Sincan Halk Neşriyatı.

Sabit, Abdurehim (1999), İlim Ölmeydu, Alim Ölmeydu, Kaşgar: Kaşgar Uygur Neşriyatı.

Tömür, Hevir (2007), Abdükadir Damollam Heqqide Kisse, Urumçi: Sincan Halk Neşriyatı.

Aliptekin, İbrahim (1998), Memteli Ependi Şiileri, Urumçi: Sincan Halk Neşriyatı.

Sincan Uygur Özerk Bölgesi Sosyal Bilimler Akademiyesi Kolektiv (2006), Uygur Edebiyat Tarihi, Beijing: Milletelr Neşriyatı.

Kanlıdere, Ahmet (2005), Kadimle Cedit Arasında: Musa Carullah, İstanbul: Dergah Yayınları.

Sülayman, Asat (2000), Teklimankanga dümelngen Roh, Urumçi: Sincan Halk Neşriyatı

Rozi, Yalkun (5, 2010), 20 Yüz yıldaki ilk ıslahatçı", Sincan Medeniyeti dergisi: Urumçi.

Rozi, Yalkun (1, 2010), Uygur Yeni Eğitim ne zaman başlanan, Sincan Medeniyeti dergisi. Urumçi.

Valihanov, Çokan (2, 2001), Altı Şehir Hatırları, Sincan Tezkireceliği: Urumçi.